

УДК 811.111'373:81.111'221

**КОГНІТИВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РИТМІЧНИХ
ТА МЕТАФОРІЧНО-РИТМІЧНИХ
ЖЕСТОВО-ВЕРБАЛЬНИХ ВИСЛОВЛЕНЬ
(на матеріалі американського розважального телеінтерв'ю)**

О.В. Максименко (Харків)

У статті обґрунтовується гіпотеза, згідно якої жест і мовлення становлять єдиний механізм смислотворення в комунікативних процесах. Встановлено одиницю аналізу взаємодії жесту і мовлення – жестово-вербальне висловлення як таке, що містить жестову та вербальну складові й функціонує у реальній ситуації комунікативної взаємодії.

З опорою на методологічну базу когнітивної лінгвістики жестово-вербальні висловлення класифіковано за психічними сферами свідомості / підсвідомості, на які вони орієнтовані (раціональні, емоційні, сугестивні) та за їх комунікативною / мета-комунікативною функцією (нарративні та метанарративні). Ритмічні жестово-вербальні висловлення віднесено до сугестивних / метанарративних, а метафоричні – до раціональних / нарративних.

У фокусі уваги статті є особливості функціонування метафорично-ритмічних жестово-вербальних висловлень, які інтегрують властивості метафоричних і ритмічних жестів. Дякуючи метафоричності, такі жестово-вербальні висловлення репрезентують абстрактні об'єкти референції (події / ситуації) як фізичні об'єкти, яким мовець надає певної форми та розміщує у просторі. Це надає можливість ввести ці події / ситуації у фокус уваги адресата. Повтор метафоричних жестів представляє описувані події / ситуації як такі, що цілком відповідають очікуванням й тим самим сприяє ритмізації мовлення й автоматизації його сприйняття. Ритмізація метафоричних жестів є одним із способів управління увагою адресата.

Ключові слова: жестово-вербальне висловлення, комунікативна взаємодія, метафоричний жест, об'єкт референції, раціональна / емоційна сфера свідомості, підсвідомість, ритмічний жест.

Максименко Е.В. Когнитивные характеристики ритмических и метафорично-ритмических жестово-вербальных высказываний (на материале американского развлекательного телеинтервью). В статье обосновывается гипотеза, согласно которой жест и говорение составляют единый механизм смыслообразования в коммуникативных процессах. Установлена единица анализа взаимодействия жеста и говорения – жестово-вербальное высказывание, как высказывание, содержащее жестовый и вербальный компоненты и функционирующее в реальной ситуации коммуникативного взаимодействия.

С опорой на методологическую базу когнитивной лингвистики жестово-вербальные высказывания классифицированы по психическим сферам сознания / подсознания, на которые они ориентированы (рациональные, эмоциональные, суггестивные) и по их коммуникативной / мета-коммуникативной функции (нарративные, мета-нарративные). Ритмические жестово-вербальные высказывания отнесены к суггестивным / метанарративным, а метафорические – к рациональным / нарративным.

В фокусе внимания статьи – особенности функционирования метафорично-ритмических жестово-вербальных высказываний, которые интегрируют свойства метафорических и ритмических жестов. Благодаря метафоричности, такие жестово-вербальные высказывания представляют абстрактные объекты референции (события / ситуации) как физические объекты, которым говорящий придает определенную форму и размещает в пространстве. Это предоставляет возможность ввести эти события / ситуации в фокус внимания адресата. Повтор метафорических жестов представляет описываемые события / ситуации как полностью соответствующие ожиданиям и тем самым способствует ритмизации говорения и автоматизации его восприятия. Ритмизация метафорических жестов является одним из способов управления вниманием адресата.

Ключевые слова: жестово-вербальное высказывание, коммуникативное взаимодействие, метафорический жест, объект референции, рациональная / эмоциональная сфера сознания, подсознание, ритмический жест.

Maksymenko O.V. Cognitive characteristics of rhythmic and metaphoric-rhythmic gesture-verbal utterances (exemplified by American entertaining television interview). The article develops the hypothesis that gesture and speech

constitute an integrated mechanism of generating of meaning in communicative processes. It also suggests that this phenomenon should be analysed in terms of gesture-verbal utterances containing gesture and speech components and functioning as a unit of the online communicative process.

Cognitive linguistics methodological assumptions prompt that gesture-verbal utterances should be classified according to the sphere of human consciousness / sub-consciousness which is basically 'responsible' for their production and interpretation (rational, emotional, suggestive) and in accordance with their communicative / meta-communicative functions (narrative, metanarrative). Rhythmic gesture-verbal utterances are addressed as suggestive / metanarrative and metaphoric ones – as rational / narrative.

The article is focused on the functioning of metaphoric-rhythmic gesture-verbal utterances which integrate the features of both rhythmic and metaphoric gestures. Due to their metaphoric nature, such gesture-verbal utterances represent abstract reference objects (events / situations) as physical objects – the speaker shapes them and positions them in space. This enables the speaker to bring them into the addressee's focus of attention. Repetition of metaphoric gestures represents the described events / situations as fully expected ones and thus contributes to speech rhythmization and automatisations of perception. Rhythmization of metaphoric gestures is one of the means of addressee's attention control.

Keywords: communicative interaction, gesture-verbal utterance, metaphoric gesture, rational / emotional sphere of consciousness, reference object, rhythmic gesture, sub-consciousness.

1. Вступ

Хоча дослідження жестів має досить довгу історію, інтерес до цього невербального компонента комунікації значно поживався у 90-х роках минулого сторіччя з появою робіт Д. МакНіла [9; 10], який висловив гіпотезу про те, що жест і мовлення становлять собою єдину інтегральну систему смислотворення в комунікативних процесах.

Такий ракурс розгляду жесту і мовлення відкриває перед дослідниками новий об'єкт аналізу, який називаємо жестово-вербальним висловленням (ЖВВ), акцентуючи діалектику взаємодії жесту і мовлення в комунікації. Вивчення жестово-вербальних висловлень відкриває шляхи до поглиблення наукового знання про роль жесту в процесі смислотворення та, більш широко, про закономірності реалізації когнітивної мовної здатності людини в реальних комунікативних процесах. Зазначене зумовлює актуальність теми дослідження.

У фокусі уваги Д. МакНіла перебувають спонтанні, автоматичні, універсальні жести, не зрозумілі без вербального компонента комунікації [10, с. 5–6]. У класифікації Д. МакНіла та Л.Л. Педелті такими характеристиками наділені чотири типи жестів: іконічні, дейктичні, ритмічні та метафоричні [11]. Д. МакНіл принципово розмежовує названі типи жестів із символічними жестами (термін «символічний» уживається в тому ж смислі, що й у класифікації знаків Ч. Пірса [12, с. 254–263]), які також називають жестами-емблемами. Розмежування проводиться на тій підставі, що символічні жести становлять собою конвенціональні семіо-

тичні знаки (як, наприклад, жест «ОК»), які є культурно маркованими і безпосередньо не пов'язаними із мовленням (вони є зрозумілими і без вербального компонента комунікації) [10, с. 5].

Мета статті полягає у встановленні особливостей функціонування ритмічних та ритмічно-метафоричних жестово-вербальних висловлень у спонтанній комунікації з урахуванням когнітивного підґрунтя комунікативної діяльності.

Завдання статті включають: а) порівняння ритмічних жестово-вербальних висловлень із жестово-вербальними висловленнями інших типів, зокрема, метафоричними; виявлення їх спільних та диференційних рис; б) встановлення, як здійснюється розподіл інформації між жестовим та вербальними компонентами ритмічних та ритмічно-метафоричних жестово-вербальних висловлень.

Об'єктом дослідження є контекстуалізовані ритмічні та ритмічно-метафоричні жестово-вербальні висловлення, а предметом – їхні класифікаційні ознаки та особливості взаємодії жестового й вербального компонентів.

Матеріал пілотного дослідження становлять 100 жестово-вербальних висловлень, відібраних із відеоматеріалів англійських розважальних інтерв'ю з гостями американського ток-шоу *The Tonight Show Starring Jimmy Fallon* [14]. Вибір розважального інтерв'ю відповідає завданням дослідження, оскільки цей жанр є виявом спонтанної комунікації, яка є природним середовищем функціонування жестово-вербальних висловлень.

2. Когнітивні характеристики ритмічних та ритмічно-метафоричних жестово-вербальних висловлень

Розглядаючи комунікативну діяльність у когнітивному ракурсі і приймаючи гіпотезу про те, що комунікативна діяльність забезпечується семантичною мережею, яка становить єдину динамічну систему з нейронною мережею мозку і з необхідністю включає як раціональний когнітивний досвід (тобто енциклопедичні знання різних типів), так і афективний (емоційний) досвід, а також беручи до уваги ту обставину, що велика частина когнітивно-комунікативної діяльності проходить в підсвідомості [3], вважаємо, що класифікацію жестово-вербальних висловлень слід будувати із урахуванням сфер свідомості/підсвідомості (за М.В. Нікітіним, “психічних субстратів” [4, с. 74–78]), на які ці висловлення орієнтовані [2; 8].

Жестово-вербальні висловлення, орієнтовані на раціональну сферу свідомості, називаємо раціональними, на емоційну – емоційними, на підсвідомість – сугестивними.

У структурі раціональних ЖВВ жести надають різного роду інформацію про ті чи інші сутності реального або фантазійного світу, які є об'єктами референції цих висловлень. У раціонально-класифікаційних ЖВВ жест надає інформацію, що допомагає ідентифікувати й класифікувати ці сутності / події (онтологічні знання). Наприклад дійсний жест, що супроводжує висловлення *Watch out for that poison ivy* [приклад запозичено з 6, с. 570], допоможе адресату ідентифікувати ту рослину, якої йому потрібно остерігатися, а іконічний жест, який доповнить розповідь про концепт грузинського танцювального ансамблю зображенням характерного руху лізгінки, створить яскравий образ, який значно збагатить уявлення адресата про описувану подію. У раціонально-кваліфікаційних (оцінних) ЖВВ жест надає інформацію, яка дозволяє здійснити оцінку референта вербального висловлення в термінах «добре – погано» (аксіологічні знання). Наприклад, коментуючи вражаючу схожість фотографій своєї колінної чашечки і фотографій облич американських знаменитостей, американська кіноакторка та поп-співачка Майлі Сайрус супроводжує висловлення *This is freaky* [2, с. 12] таким

жестом: руки, зігнуті в ліктях та розташовані на рівні тулуба здійснюють рух від тулуба вперед і вниз розкритими донизу долонями; потім Майлі деякий час утримує руки перед собою в такій позиції, ніби відсторонюється від чогось, що знаходиться внизу, під долонями. Описане ЖВВ репрезентує бімодальну орієнтаційну метафору МОТОРОШНЕ є ВНИЗУ: концептуальний референт метафори представлений вербально, лексичною одиницею *freaky*, а концептуальний корелят – жестом. Ця метафора є бімодальним різновидом описаної Дж. Лакоффом і М. Джонсоном характерної для американської лінгвокультури орієнтаційної метафори ГАРНЕ/ДОБРЕ є ВГОРІ :: БРИДКЕ/ПОГАНЕ є ВНИЗУ [7, с. 35].

Емоційні ЖВВ передають позитивні/негативні емоції комунікантів, що відбивають їх ставлення до об'єктів референції, а подекуди й до комунікативних партнерів. Наприклад, плескання по столу відкритою долонею в супроводі приступу сміху відображає емоційний стан Дж. Феллона, викликаний об'єктом референції супроводжуваних висловлень – вражаючою схожістю фотографій колінної чашечки Майлі Сайрус і фотографій облич американських знаменитостей.

Сугестивні ЖВВ сприяють автоматизації сприйняття мовлення за рахунок його ритмізації. Сугестивність мовлення досягається через ритмомелодію [1, с. 19]. У найбільш загальному смислі ритм визначають як закономірне чергування в часі схожих явищ [13]. У комунікативних процесах ритм втілюється повтором як вербальних, так і невербальних компонентів (насамперед, жестів). Наприклад, шеф-повар, перелічуючи інгредієнти страви *You add the lemongrass, the ginger and then the basil*, супроводжує вербалізацію кожного нового інгредієнта характерним помахом руки [6, с. 570]. Повтор жесту ритмізує мовлення, а ритмізація мовлення сприяє автоматизації його сприйняття, виведенню мовлення із сфери свідомості у підсвідомість. Відповідно, ритмічні жести вважаємо сугестивними.

За критерієм комунікативної :: мета-комунікативної функції (власне комунікативна діяльність (продукування висловлень, що відсилають до певних об'єктів референції) :: організація комунікативної діяльності) ритмічні ВЖВ класифікуємо

як метанаративні, оскільки вони скоріше організують мовлення, полегшуючи його сприйняття, аніж надають додаткову інформацію про об'єкти референції.

Переходячи до опису аналізованих ЖВВ, зазначимо, що у транскрибуванні таких висловлень, услід за А. Ченкі [5], використовуємо такі умовні позначення: символ «квадратні дужки» ([]) сигналізує початок і кінець ЖВВ; цифри та літери, розміщені над словами мовця, позначають момент виконання аналізованого жесту: #1 a/b/c є позначеннями структурних частин одного й того самого жесту або повтору жесту; кожен новий жест позначається вже новою цифрою; слова чи склади слів, на які падає емпатичний наголос, подаються великими літерами.

Наступний приклад ЖВВ вилучений з інтерв'ю з відомою кіноакторкою Ніколь Кідман:

1. [*Have a really fantastic stuffing recipe: involves*
#1a #1b
bread, butter, sausage...] [14]

Ніколь розповідає ведучому, що планує на Різдво приготувати індичку. Раптом камера переходить на ще одного гостя передачі, який несподівано з'явившись у студії й перебиваючи бесіду ведучого та Ніколь, ділиться рецептом фарширування індички, супроводжуючи перелік інгредієнтів таким жестом: вказівним пальцем правої руки він розгинає пальці на лівій руці, починаючи зі вказівного, синхронно з назвою кожного інгредієнта. Це ЖВВ є прикладом класичного сугестивного (ритмічного) жесту.

Подібний приклад ЖВВ міститься і в інтерв'ю із Бараком Обамою:

2. [*We have a lot of guests on our show and they*
#2a #2b
always have STORies about MEETing you
#2c #2d
and FUMbling and getting NERvous] [14]

Розповідь ведучого супроводжується чотирма однотипними жестами правою рукою: рука піднімається вгору на рівні тулуба мовця та опускається вниз до столу, долоня розташована у вертикальному положенні, пальці розімкнені. У всіх випадках виконання жесту є синхронним з емпатично наголошеними словами (*stories, meeting, fumbling, nervous*). Повтор жесту і повтор емпатичного наголосу ритмізує мовлення.

У наступному прикладі ритмічні жести супроводжують перелік дій:

- #3a
3. [*Last time we were chatting, having a good time*
#3b #3c #3d
and talking, and then you mentioned some story]
[14]

Дж. Феллон пригадує, як пройшла перша зустріч із Ніколь Кідман на ток-шоу, та супроводжує свій вислів наступним жестом (#3a-d): правою рукою з відкритою долонею догори чотири рази здійснюється однотипний рух від тулуба мовця до співрозмовниці. Жести ритмізують потік інформації, а саме перелік спільних занять і дій Ніколь і Джиммі. Ця ритмізація створює враження, що їх зустріч протікала цілком передбачувано.

Разом з тим, відкрита долоня, розвернута догори, так начебто на ній лежить якийсь предмет, інтерпретується дослідниками жестів [5 с. 491] як метафоричний жест, що репрезентує описану Дж. Лакофом та М. Джонсоном онтологічну метафору ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ є ОБ'ЄКТ [7, с. 54]. В аналізованому випадку референт метафори (подія / дія) втілений вербально – *we were chatting, having a good time and talking, and then you mentioned some story*, а корелят – відповідним жестом.

Ця ж концептуальна метафора втілюється і в чотирьох наступних прикладах ЖВВ:

- #4a #4b
4. [*He is a rock STAR. You live in NASHville now*]
[14]

Ведучий, спираючись ліктем на стіл, виставляє ліву руку вперед долонею догори, так неначе на ній розміщений якийсь об'єкт, який він виставляє напоказ. Таким абстрактним об'єктом є факти, що стосуються чоловіка Ніколь Кідман й її сімейного життя. Жест повторюється двічі.

- #5a #5b
5. [*I'm WALKing down the street in New York CITY,*
#5c #5d
my FRIEND Rick CALLS me and says "DUDE,
what're you doing?"] [14]

Жест #5a-d є ідентичним жесту #4a-b з тією різницею, що повторюючи жест чотири рази, синхронно із вербальними фрагментами, на які падає емпатичний наголос, ведучий ніби зважає об'єкт на долоні.

Подібний жест виконує і Ніколь Кідман, пригадуючи, що Джиммі міг скористатися «другим шансом» і запитати її номер телефону на вечірці у Девіда Фінча, коли гості розійшлися й Ніколь сподівалася, що Джиммі підійде до неї, але марно.

#6a #6b

6. [*Everyone went out and I'm like waiting*

#6c #6d

and waiting and waiting] [14]

Жести #6a-#6d виконано дуже швидко та синхронно з кожним повтором слова *waiting*. Емоційно описуючи сцену очікування, Ніколь лівою рукою, направленою до ведучого з відкритою долонею, стрясає повітря так, ніби тримає на своїй долоні якийсь об'єкт та виносить його на огляд аудиторії; рухи рукою вгору і вниз нагадують зважування об'єкта на долоні. Відтак описуване ЖВВ втілює бімодальну метафору ПОДІЯ / СИТУАЦІЯ є ОБ'ЄКТ [7, с. 54]: концептуальний референт представлений вербальним описом ситуації, а концептуальний корелят – жестикуляцією. Жест допомагає Ніколь Кідман відтворити цю ситуацію для ведучого та глядачів шоу, аби вони уявили, наскільки незручно та ніяково вона почувалася. Разом з тим, повтор жесту ритмізує мовлення.

Усі чотири описані вище приклади ЖВВ класифікуємо як метафоричні, оскільки жести тут репрезентують описувані події / ситуації як ОБ'ЄКТИ. Разом з тим, повтор жестів ритмізує мовлення й тим самим подає ці події як такі, що цілком відповідають очікуванням, а отже й автоматизує їх сприйняття. Відтак, ці ж ЖВВ демонструють ознаки ритмічних. Отже, подібні типи ЖВВ називатимемо метафорично-ритмічними.

У наступному прикладі бімодальна метафора ПОДІЯ/СИТУАЦІЯ є ОБ'ЄКТ втілюється за участі жесту з іншою конфігурацією фізичних параметрів:

#7a

#7b

7. [*I DON'T know if you remember this but we MET*

#7c

befORE] [14]

На початку інтерв'ю з Ніколь Кідман ведучий згадує про те, що вони вже колись зустрічалися. Своє висловлення він супроводжує наступним жестом: праву руку виставлено вперед до співрозмовниці долонею донизу, пальці розімкнено; рука прий-

має таку форму, неначе доторкається до якогось округлого об'єкта, який розташований під долонею; потім рука згинається у лікті й двічі (#7b, #7c) виконує швидкий рух вгору до тулуба ведучого і назад вниз, ніби утрамбовуючи об'єкт під долонею.

Жест виконується синхронно з емоційно наголошеними складовими вербального висловлення. Референтна ситуація метафорично представлена жестом як ОБ'ЄКТ, до якого мовець повертає увагу. Повторюваність жесту надає йому й функції ритмізації мовлення. Отже це ЖВВ теж класифікуємо як метафорично-ритмічне.

3. Висновки

Метафорично-ритмічні жестово-вербальні висловлення інтегрують властивості метафоричних і ритмічних жестів. Дякуючи метафоричності, такі жести репрезентують абстрактні об'єкти референції (події / ситуації) як фізичні об'єкти, яким мовець надає певної форми та розміщує у просторі. Це надає можливість ввести ці події / ситуації у фокус уваги адресата. Повтор метафоричних жестів представляє описувані події / ситуації як такі, що цілком відповідають очікуванням й тим самим сприяє ритмізації мовлення й автоматизації його сприйняття. Ритмізація метафоричних жестів є одним із способів управління увагою адресата.

Поряд з іншими висновками, важливо наголосити, що отримані дані щодо природи й ролі метафоричних жестів в комунікативних процесах підтверджують гіпотезу Дж. Лакоффа і М. Джонсона про метафоричність мислення та світосприйняття.

Перспективи дослідження пов'язуємо із збільшенням корпусу матеріалу з метою уточнення класифікаційних ознак жестово-вербальних висловлень і більш детального визначення сутності бімодальної метафори.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болтаева С.В. Ритмическая организация суггестивного текста : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / С.В. Болтаева. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2003. – 25 с. 2. Максименко О.В. Когнітивна класифікація жестово-вербальних висловлень (на матеріалі американського розважального телеінтерв'ю) / О.В. Максименко, А.П. Мартинюк // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна, 2016. – Вип. 84. – С. 7–16.

3. Мартынюк А.П. Когнитивно-коммуникативная лингвистика: в поисках базовых принципов и методик анализа / А.П. Мартынюк // Когниция, коммуникация, дискурс. – Харьков : Харьковский нац. ун-т имени В.Н. Каразина, 2016. – № 12. – с. 17–35.
4. Никитин М.В. Основания когнитивной семантики : [учеб. пособие] / М.В. Никитин. – СПб. : Изд-во РГПУ, 2003. – 277 с.
5. Cienki A. Metaphor, gesture, and thought / A. Cienki, C. Müller // *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*. – Cambridge : Cambridge University Press, 2008. – P. 483–501.
6. Kelly S.D. Gesture gives a hand to language and learning : perspectives from cognitive neuroscience, developmental psychology and education / S.D. Kelly, S.M. Manning, S. Rodak. – Germany : The University of Trier // *Language and Linguistics Compass*. – 2008. – Vol. 2 (4). – P. 569–588.
7. Lakoff G. Metaphors we live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago, IL : University of Chicago Press, 2003. – 276 p.
8. Martynyuk A. Gesture-verbal utterances from the cognitive perspective [Electronic resource] / A. Martynyuk. – *Advanced Education*. – 2016. – Issue 6. – P. 47–52. – Access : <http://dx.doi.org/10.20535/2410-8286.85314>.
9. McNeill D. Hand and mind : What Gestures Reveal about Thought / D. McNeill. – Chicago, IL : University of Chicago Press, 1992. – 416 p.
10. McNeill D. Gesture and thought. Chicago, IL : University of Chicago Press, 2005. – 328 p.
11. McNeill D. Right brain and gesture / D. McNeill, L.L. Pedelty // *Language, gesture, and space* / [Eds. K. Emmorey and J.S. Reilly]. – Hillsdale, NJ, England : Lawrence Erlbaum Associates, 1995. – P. 63–85.
12. Pierce C.S. The collected papers. Volume 2 / C.S. Pierce / [Eds. Charles Hartshorne and Paul Weiss]. – Cambridge M. A. : Harvard Un-ty Press, 1931–1936. – P. 254–263.

СЛОВНИКИ

Й ДОВІДКОВА ЛІТЕРАТУРА

13. Словник літературознавчих термінів [Electronic resource]. – Access : <https://onlyart.org.ua/dictionary-literary-terms/rytm/>

ДЖЕРЕЛА

ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

14. The Tonight Show Starring Jimmy Fallon [Electronic resource]. – Access : <https://www.youtube.com/user/latenight>.

REFERENCES

- Boltaeva, S.V. (2003) *Ritmicheskaja organizacija suggestivnogo teksta. Avtoref. diss. kand. filol. nauk [Rhythmic organization of suggestive text. Cand. philol. sci. diss. synopsis]*. Yekaterinburg (in Russian)
- Cienki, A., Müller, C. (2008). Metaphor, gesture, and thought. In R.W. Gibbs (Ed.), *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, pp. 483–501.
- Kelly, S.D., Manning, S.M., and Rodak, S. (2008). Gesture gives a hand to language and learning: perspectives from cognitive neuroscience, developmental psychology and education. *Language and Linguistics Compass*, 2(4), 569–588.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. Chicago: Chicago University Press.
- Maksymenko, O.V., and Martynjuk, A.P. (2016). Kohnityvna klasyfikatsiya zhestovo-verbal'nykh vyslovlen' (na materiali amerykans'koho rozvazhal'noho teleinterv'yu) [Cognitive classification of gesture-verbal utterances (based on the American entertaining television interview)]. *Visnyk Kharkiv. nats. un-tu im. V.N. Karazina. – V.N. Karazin Kharkiv. National Univ. Messenger*, 84, 7–16 (in Ukrainian)
- Martynjuk, A.P. (2016). Kognitivno-kommunikativnaja lingvistika: v poiskah bazovykh principov i metodik analiza [Cognitive and communicative linguistics: in search of core principles and evaluation methods]. *Kognicija, komunikacija, diskurs. – Cognition, communication, discourse*, 12, 17–35 (in Russian)
- Martynyuk, A. (2016). Gesture-verbal utterances from the cognitive perspective. *Advanced Education*, 6, 47–52.
- McNeill, D. (2005). *Gesture and thought*. Chicago, IL : University of Chicago Press.
- McNeill, D. (1992). *Hand and mind : What Gestures Reveal about Thought*. Chicago, IL : University of Chicago Press.
- McNeill, D., Pedelty, L.L. (1995). Right brain and gesture. In: Emmorey K. and Reilly J.S. (eds.). *Language, gesture, and space*. Hillsdale, NJ, England : Lawrence Erlbaum Associates, pp. 63–85.
- Nikitin, M.V. (2003). *Osnovaniya kognitivnoj semantiki [Bases of cognitive semantics]*. St. Petersburg: Herzen State Pedagogical University of Russia Publ.
- Pierce, C.S. (1931–1936). *The collected papers. Volume 2. [Eds. Charles Hartshorne and Paul Weiss]*. Cambridge M. A. : Harvard Un-ty Press, 254–263.